

Spis treści

Przedmowa do wydania polskiego
(*Maria Materska, Krystyna Skarżyńska*) 5

Przedmowa 8

Część I Podstawy

Rozdział 1 **Wyjaśnianie tajemnic** **zachowania ludzi** 12

Psychologia w akcji: **badania nad dwoma podstawowymi** **zagadnieniami dotyczącymi** **psychiki i zachowania** 13

Czy brak miłości i uczucia może
przeobrazić dziecko w karta? 13
Czy poraziłbyś śmiertelnie prądem elektrycznym obcego
człowieka, gdybym cię o to poprosił? 15
Założenia i podstawowe problemy 17

Cele psychologii 23

Opisywanie tego, co dzieje się naprawdę 23
Wyjaśnianie tego, co się dzieje 24
Przewidywanie tego, co się zdarzy 27
Sterowanie tym, co się dzieje 30
Podnoszenie jakości życia przez zmienianie tego, co się
dzieje 33

Badanie naukowe i metoda eksperymentalna 33

Podstawowe zasady zbierania danych 35
Wyciąganie wniosków 37

Rozdział 2 Fizjologiczne podstawy zachowania 48

Rozdział 3 Zachowanie przystoso- wawcze: warunkowanie i uczenie się 92

- Pułapki psychologiczne** 39
- Co jest prawdą w reklamach 39
- „Radykalizacja” poglądów politycznych ochotników VISTA 40
- Dym w oczy 40
- Seks może przyprawić cię o szaleństwo 40
- Wyż noworodków w wyniku awarii elektrowni (czyli „Co robić, dopóki znów nie zapali się światło?”) 41
- Ach, żeby tak być Murzynem, teraz, gdy policja bije białych 42
- Tyrania liczb: czy statystyka może kłamać? 42
- Historia pewnego przypadku, czyli, jak błyskawicznie tworzy się autorytet naukowy 43
- Poziomy analizy psychologicznej** 44
- Streszczenie rozdziału** 46

- Fizjologia otwiera „czarną skrzynkę”** 49
- Descartes i Helmholtz 49
- Redukcjonizm i inne podejścia 51
- Środowisko wyznacza zadania** 51
- Geny i mutacje 52
- Rozmnażanie płciowe a zdolność adaptacji 53
- Ewolucja – od „czegoś” do ciebie** 54
- Pojedyncza komórka 56
- Organizm wielokomórkowy 56
- Przekazywanie przez kanały** 58
- Czy odebrano komunikat? 58
- Sieć wejścia – wyjścia: obwodowy układ nerwowy 61
- Połączenia: ośrodkowy układ nerwowy 64
- Reagować czy przyzwyczaić się? Oto jest pytanie 65
- Kwintesencja esencji: mózg** 69
- Metody badania tajemnic mózgu 69
- Lokalizacja funkcji 72
- Funkcjonowanie mózgu 76
- Streszczenie rozdziału** 83
- Z FRONTU BADAŃ Fizjologiczna analiza motywowanego zachowania *Philip Teitelbaum* 86

- Czego muszą się nauczyć organizmy?** 93
- Jakie zdarzenia są sygnałami? 93
- Jakie konsekwencje wiążą się z poszczególnymi działaniami? 94
- Warunkowanie reaktywne (klasyczne) Pawłowa** 96
- Podstawowy paradygmat 97
- Anatomia warunkowania pawłowowskiego 98
- Uczenie się może być czasem niebezpieczne 102
- Gmach wzniesiony przez Pawłowa 103
- Warunkowanie oparte na konsekwencjach: warunkowanie instrumentalne** 104
- Koty Thorndike’a w skrzynkach problemowych 104
- Zintegrowana teoria Hulla 107
- Celowościowy behawioryzm Tolmana 107

Warunkowanie oparte na konsekwencjach:

- warunkowanie sprawcze** 108
- Zachowanie sprawcze 108
- Podstawowy paradygmat warunkowania sprawczego 109
- Karać trzeba reakcją, nie osobę 114
- Skrzynka Skinnera i zapis kumulatywny 117
- Rozkłady wzmacniania 118
- Nowe reakcje dzięki warunkowaniu sprawczemu 120

Tradycyjne paradygmaty wobec nowych problemów 123

- Porównanie warunkowania reaktywnego i warunkowania sprawczego 124
- Warunkowanie sprawcze zachowań reaktywnych 124
- Warunkowanie reaktywne zachowań sprawczych 127
- Specyficzne dla danego gatunku ograniczenia warunkowania 128
- Upřednie uczenie się jako ograniczenie warunkowania 130

Streszczenie rozdziału 131

Z FRONTU BADAŃ Samowzmacnianie: zdolność sprawowania pozytywnej wewnętrznej kontroli nad samym sobą *Albert Bandura* 133

Część II Przetwarzanie informacji przez człowieka

Rozdział 4 Język, komunikowanie się i pamięć 138

Uczenie się języka i posługiwanie się nim 139

- Struktura języka 140
- Rozwój mowy 143
- Teorie uczenia się języka 146

Formy komunikowania się 149

- Komunikowanie się bez słów 149
- Komunikowanie się zwierząt 154

Pamięć 158

- Klasyczne badania nad pamięcią i zapominaniem 159
- Teorie pamięci i zapominania 164
- Jak można polepszyć pamięć 169

Streszczenie rozdziału 171

Z FRONTU BADAŃ Próba wniknięcia w milczący świat autystycznego dziecka *John D. Bonvillian* 173

Rozdział 5 Myślenie, rozumowanie i twórczość 177

Psychologia procesów poznawczych 179**Różne podejścia do badania rozwoju poznawczego** 180

- Dzieło Piageta 180
- Wpływ kultury na rozwój poznawczy 185

Podstawowe wyznaczniki rozwoju poznawczego 187

- Argumenty natywiwistów 188

Replika badaczy podkreślających rolę środowiska	190
Czy rozwój poznawczy jest stały i przewidywalny?	194
Procesy myślowe	196
Obrazy w naszych głowach	196
Myślenie za pomocą słów	201
Myślenie za pomocą „bezglębnej mowy“	202
Sprężenie zwrotne i serwomechanizmy	203
Rozumowanie	205
Typy rozumowania	205
Rozwiązywanie problemów	206
Wykorzystywanie komputerów w badaniach nad myśleniem	208
Czy komputery są inteligentne?	209
Czy komputery mogą być tak uniwersalne jak ludzki mózg?	209
Przydatność komputerów i jej ograniczenia	210
Twórczość	211
Co to jest twórczość?	212
Kogo można uznać za twórczą jednostkę?	213
Czy każdy (na przykład ty) może być twórczy?	214
Streszczenie rozdziału	215
Z FRONTU BADAŃ Występowanie stałych różnic indywidualnych w przetwarzaniu informacji <i>Ruth S. Day</i>	217

Część III Bodźce: zewnętrzne i wewnętrzne

Rozdział 6 Spostrzeganie 224

Problem i paradoks percepcji	225
Oszustwa percepcji	226
Wiarygodność percepcji	228
Jak odbieramy informację?	232
Skalowanie psychofizyczne	233
Odmiany informacji sensorycznej	233
Wzrok	234
Słuch	238
Rozwój percepcyjny	241
Z czym zaczynamy?	241
Teorie rozwoju percepcyjnego	245
Uczenie się nawyków percepcyjnych	247
Niewidomi uczą się widzieć	248
Uczenie się przystosowywania do sprzecznych danych spostrzeżeniowych	249
Czynniki decydujące o tym, co spostrzegamy	250
Strukturalizowanie spostrzeżeń	252
Kultura, doświadczenie i motywy osobiste	253
Spostrzeganie pozazmysłowe	256
Dziedzina parapsychologii	257
Typowe schematy badawcze	257
Kryteria akceptacji materiału dowodowego	258
Streszczenie rozdziału	259
Z FRONTU BADAŃ Psychologia naocznego świadka <i>Robert Buckhout</i>	261

Rozdział 7 **Zmienione stany** **świadomości 267**

- Normalna świadomość i jej zmiany 267**
  - Jak zmieniała się wartość przypisywana świadomości? 268
  - Charakterystyczne cechy zmienionych stanów świadomości 269
- Sen i marzenia sennie 272**
  - Zachowanie, które nazywamy „snem” 272
  - Spać, a może i śnić 275
- Deprywacja sensoryczna i przeciążenie sensoryczne 279**
- Środki farmakologiczne a zmiany w psychice 281**
  - „Skład apteczny” 282
  - Warunki wpływające na efekty działania środków farmakologicznych 286
- Medytacja, joga i zen 290**
  - Medytacja transcendentalna 291
  - Joga 291
  - Zen 293
- Hipnoza 295**
  - Magnetyzm zwierzęcy i mesmeryzm 295
  - Zmiany świadomości pod hipnozą 296
  - Wyjaśnienia zjawiska hipnozy 300
- Ogólne spojrzenie na problem zmian świadomości 302**
  - Czy zmienione stany świadomości są pożądane? 302
  - Jak dalece „normalna” jest zwykła świadomość 303
- Streszczenie rozdziału 303**
  - Z FRONTU BADAŃ Bierna uwaga: wrota do świadomości i kontroli autonomicznej Erik Peper 306

Część IV Motywacja do działania

Rozdział 8 **Motywacja i seks** **w życiu** **człowieka 312**

- Pojęcie motywacji 313**
  - Wyjaśnianie zmienności zachowania 313
  - Wnioskowanie o ukrytych dyspozycjach na podstawie jawnych działań 314
  - Określanie wewnętrznego źródła zachowania 314
  - Przypisywanie intencji, odpowiedzialności i winy 314
  - Ustalanie związku między procesami fizjologicznymi a zachowaniem 316
- Funkcje wzbudzenia 316**
- Badania nad popędami biologicznymi 317**
  - Popędy biologiczne jako mechanizmy homeostatyczne 317
  - Manipulacja i pomiar 318
- Natura głodu 319**
  - Co sprawia, że jesteśmy „głodni”? 319
  - Skąd wiemy, że już jesteśmy nasyceni? 324
- Tyrania głodu 325**
  - Czy żyjesz, aby jeść, czy jesz, aby żyć? 325
  - Wyniszczenie organizmu: czy z braku uczucia? 326
  - Nałóg jedzenia: nie tak przyjemnie jest być otyłym 327

Rozdział 9 **Emocje i kontrola** **poznawcza 350**

Pragnienie: inny popęd utrzymujący organizm przy życiu 330

Fizjologia pragnienia 330

Bodźce zewnętrzne regulujące picie 331

Popęd seksualny 332

Co czyni seks odmiennym od innych popędów? 332

Formy zachowania seksualnego 332

Doniosłość wczesnych doświadczeń 333

Czy „miłość matczyzna” jest niezbędna? 334

Seksualność człowieka 337

Skąd wiesz, czy jesteś ♂ czy ♀? 339

Pobudzenie seksualne u mężczyzn i kobiet 340

Wzorce pobudzenia seksualnego i reakcji seksualnych u ludzi 342

Streszczenie rozdziału 344

Z FRONTU BADAŃ Głodowanie otyłych ludzi

Richard E. Nisbett 346

Emocje 352

Pojęcie emocji 353

Jak spostrzegamy emocje u innych? 354

Jak spostrzegamy emocje u siebie? 356

Stres 361

Następstwa stresu 362

Jak radzić sobie ze stresem? 365

Ból 369

Ból jako zjawisko neurologiczne 369

Psychologiczne aspekty bólu 370

Bezradność, beznadziejność sytuacji i utrata kontroli poznawczej 373

„Choroba rezygnacji” 373

Śmierć voodoo 373

W beznadziejnych sytuacjach ludzie stają się bezradni 376

Nadzieja, wiara i placebo 382

Kontrola poznawcza motywacji 383

Kontrola poznawcza śmierci 383

Streszczenie rozdziału 384

Z FRONTU BADAŃ Eliminowanie depresji

i wyuczonej bezradności *Martin E. P.*

Seligman 386

Część V Osobowość, patologia i terapia

Rozdział 10 **Teoria i pomiar** **osobowości 392**

Specyficzność i stałość: kluczowe problemy teorii osobowości 393

Jak różne jest to, co normalne? 393

Osobowość jako coś stałego 394

Różne sposoby myślenia o osobowości 395

Freud i jego następcy: stałość jako wynik walki 396

Teorie pola: stałość jako wynik realizacji własnego ja 402

Rozdział 11 **Dewiacja, patologia** **i szaleństwo 439**

Teorie czynnikowe: stałość jako wynik zbioru cech 405
Teorie uczenia się: stałość jako wynik wyuczonych
nawyków 409

Geneza i rodzaje różnic indywidualnych 412

Różne sposoby podejścia do badania różnic
indywidualnych 412

Jaźń i tożsamość 413

Czynniki rozwojowe 416

Niektóre zmienne osobowościowe i typy osobowości 417

Wewnętrzne czy zewnętrzne umiejscowienie kontroli 417

Makiaweliści (prawie) zawsze zwyciężają 419

Osobowość autorytarna 420

Milczący świat nieśmiałych studentów 422

Pomiar osobowości 424

Po co? 424

Narzędzia do pomiaru osobowości 424

Inteligencja a testy inteligencji 427

Streszczenie rozdziału 432

Z FRONTU BADAŃ Androgynia psychiczna a
tożsamość płciowa *Sandra Lipsitz Bem* 435

Psychopatologia i choroba psychiczna 439

Chory! Chory. Chory? 442

Model medyczny: dlaczego niektórzy mają go dość 443

Czy zachowanie może być naprawdę anormalne? 446

Wiatry niosące zmianę 447

Utrata zdolności autoregulacji: uzależnienie i nałóg 447

Uzależnienie od alkoholu 448

Uzależnienie od papierosów 450

Narkomania 452

„Mam prawo być sobą, robić to, co chcę” 455

Utrata radości życia: nerwica 456

Nerwica lękowa 456

Fobie 456

Nerwica natręctw (obsesyjno-kompulsywna) 457

Nerwica historyczna 458

Hipochondria 461

Nerwica depresyjna 462

Utrata kontaktu z rzeczywistością: psychoza 462

Klasyfikacja psychoz 464

Reakcje paranoiczne 464

Reakcje afektywne 466

Reakcje schizofreniczne 467

Geneza psychotycznego zachowania 470

Utrata innych możliwości istnienia: samobójstwo 472

Naukowa klasyfikacja nienaukowego pojęcia 473

Czynniki społeczne a samobójstwo 474

Depresja a samobójstwo 477

Ci, którzy pozostają... 477

Zapobieganie samobójstwom 477

Ty i twoje zdrowie psychiczne 478

Streszczenie rozdziału 479

Z FRONTU BADAŃ Zachowanie, kontekst i znaczenie
David S. Rosenhan 482

Rozdział 12 **Terapia jako sposób** **modyfikacji** **zachowania 486**

- Biologiczne podstawy terapii 489**
  - Terapia wstrząsowa 489
  - Chemoterapia 490
  - Psychochirurgia 494
  - Terapia fizyczna a model medyczny 495
- Psychodynamiczne podstawy terapii 496**
  - Psychoanaliza freudowska 496
  - Terapia psychoanalityczna od czasów Freuda 497
  - Ocena terapii psychoanalitycznej 499
- Behawiorystyczne podstawy terapii 499**
  - Wygaszanie 500
  - Odwrażliwianie 501
  - Terapia implozyjna 501
  - Uczenie się awersyjne 503
  - Wzmocnienie pozytywne 503
  - Naśladowanie modeli 505
  - Ekonomia żetonowa 506
  - Ocena terapii behawioralnych 508
- Egzystencjalno-humanistyczne podstawy terapii 509**
  - Psychoterapia egzystencjalna 510
  - Psychoterapia humanistyczna 510
- Ocena efektywności psychoterapii 512**
  - Komu przypisać zasługę za wyleczenie? 512
  - Ocena powodzenia terapii 514
- Grupy terapeutyczne 515**
  - Terapia grupowa 515
  - Grupy uwrażliwiające 516
- Łączenie różnych technik terapeutycznych 519**
  - Opieka w zakładach psychiatrycznych 519
  - Spoleczna ochrona zdrowia psychicznego 522
  - Czym zastąpić hospitalizację 525
  - Marzenie o przyszłości czy szok przyszłości? 525
- Streszczenie rozdziału 526**
  - Z FRONTU BADAŃ Terapia dla rywalizacyjnego społeczeństwa *Elliot Aronson* 528

Część VI   **Spoleczeństwo: problemy i ich** **rozwiązania**

Rozdział 13 **Spoleczne podstawy** **zachowania 534**

- Podejście spoleczno-psychologiczne 537**
  - Atrybucja: wnioskowanie o cechach i przyczynach 538**
    - Spostrzeganie ludzi 538
    - Spostrzeganie przyczyn 539
  - Motywy osobiste i spoleczne 542**
    - Potrzeba osiągnięć 543
    - Reaktancja: potrzeba swobody działania 545
    - Potrzeba porównań spolecznych 545
    - Potrzeba aprobaty spolecznej 546
    - Potrzeba afiliacji 547
    - Altruizm: potrzeba pomagania innym 548
    - Potrzeba spójności 549

Atrakcyjność interpersonalna 550

Jakich ludzi lubimy? 551

Dlaczego lubimy tych ludzi, których lubimy? 552

Miłość romantyczna 553

Oddziaływanie społeczne jako władza innych ludzi nad człowiekiem 554

Różne twarze perswazji 556

Co kształtuje – i zmienia – postawy? 557

Dynamika grup 560

Dynamika grup jako kierunek w psychologii 560

Funkcje norm społecznych 561

Wpływ norm społecznych w laboratorium 562

Wpływ norm społecznych w świecie realnym 564

Wpływ przywódcy 565

Upředzenia i rasizm 568

Nieświadoma ideologia szowinizmu płci („seksizmu”) 573

Streszczenie rozdziału 575Z FRONTU BADAŃ Siła i patologia upředzeń *Jane Elliott* 577**Rozdział 14**
Degeneracja form życia
społecznego 581**Agresja i przemoc** 582

Agresja jako tendencja wrodzona 582

Agresja jako popęd nabyty 586

Agresja jako zachowanie wyuczone społecznie 588

Przemoc w interakcjach między ludźmi 592

Przemoc zbiorowa i zinstytucjonalizowana 595

Patologia w ośrodkach miejskich 596

Pomocy! Kto mi przyjdzie z pomocą? 598

Nadmierne zagęszczenie 601

Anonimowość i dezindywidualizacja 602

Wandalizm: bezsensowna przemoc? 605

Społeczne usankcjonowanie zła 609

Ślepe posłuszeństwo wobec autorytetu 610

Dynamika grupowego myślenia 612

Watergate i degeneracja lojalności 613

Dehumanizacja stosunków między ludźmi 614

Funkcje dehumanizacji 616

Techniki dehumanizacji 620

Streszczenie rozdziału 621Z FRONTU BADAŃ Wypalenie się: utrata troski
o człowieka *Christina Maslach* 623**Epilog: Marzenie o**
przyszłości 629**Psychologia ekologiczna** 630

Różnice w sposobie podejścia 631

Różnice w pojęciach 632

Etyka interwencji 640

Badania a etyka 641

Zadawanie cierpień i oszukiwanie a odkrycia 642

Terapia – interwencja na żądanie 643

Inżynieria społeczna – interwencja w społeczeństwie 644

Psychologia na rzecz lepszego życia 645

Dodatek
Podstawowe pojęcia
statystyki 650

Pomiar psychologiczny 650

Posługiwanie się statystykami opisowymi 652

Posługiwanie się wnioskowaniem statystycznym 658

Słownik 661

Bibliografia 691